

І. В. Пиріг
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ШОДО ПИТАННЯ ВІДНЕСЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДО СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

У статті розглянуто ознаки слідчої (розшукової) дії та проблемні питання, пов'язані з нормами кримінально-процесуального законодавства, що розглядають залучення експерта як слідчу (розшукову) дію. Встановлено, що за своєю сутністю, суб'єктом проведення судова експертиза не відноситься до слідчих (розшукових) дій. Як таку можливо розглядати лише дії з залучення експерта або призначення експертизи. Розглянуто етапи призначення експертизи, як слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: слідча (розшукова) дія, судова експертиза, призначення експертизи, залучення експерта.

Судова експертиза є важливою процесуальною формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. За її допомогою органи досудового розслідування й суду встановлюють фактичні дані, що неможливо встановити іншим шляхом та які мають істотне значення для розслідування.

Організація проведення судової експертизи починається з прийняття рішення слідчим про необхідність її призначення. Серед вчених-криміналістів та процесуалістів немає єдності думок щодо процесуального визначення судової експертизи. Більшість з них відносять судову експертизу до слідчих дій [1; 2; 3; 4]. При цьому автори підручників і посібників називають дану слідчу дію по-різному: «призначення та проведення» [5, с. 340], «призначення й провадження» [6, с. 397], «призначення» [1, с. 192], «проведення» [7, с. 400]. У чинному КПК України статті, що регламентують проведення експертизи (ст. 242-245) входять до глави 20 «Слідчі (розшукові) дії». Проте деякі науковці вважають неправильним віднесення експертизи до слідчих дій. Так, автори підручника з кримінального процесу за редакцією Ю. М. Грошевого та В. М. Хотенця зазначають, що «призначення і проведення експертизи здійснюється як комплекс процесуальних і організаційних дій. Слідчою дією у спеціальному юридичному значенні цього терміна є тільки одержання зразків для експертного дослідження» [8, с. 245]. Не вважають проведення експертизи слідчою дією також Л. М. Лобойко та А. П. Черненко [9, с. 52].

Для формування власного погляду на сутність експертизи потрібно звернутися до визначення поняття слідчої (розшукової) дії та її ознак. Існує достатня кількість різноманітних визначень слідчої дії. Детальний їх

розгляд не є предметом нашого дослідження, тому наведемо визначення, сформульоване В. М. Тертишником, що, на нашу думку, є найбільш повним: «Слідчі дії – регламентовані нормами процесуального права та здійснювані в рамках кримінально-процесуального провадження уповноваженою на те особою, а також забезпечувальні заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, що становлять комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження та перевірку доказів» [10, с. 236].

Із визначення зрозуміло, що невід'ємною ознакою процесуальної дії є провадження її виключно посадовими особами державних органів, уповноважених законом на здійснення кримінально-процесуальної діяльності. До таких належать співробітники оперативних підрозділів, слідчий, прокурор, суддя. До того ж оперуповноважений, проводячи слідчі (розшукові) дії, користується повноваженнями слідчого (ст. 41 КПК України). Структура слідчої (розшукової) дії складається з трьох етапів: підготовчого, робочого та заключного [5, с. 368]. При цьому до третього етапу включається оцінка одержаних результатів. Інші автори виділяють етап оцінки результатів окремо і зазначають чотири: 1) підготовка до проведення; 2) безпосереднє проведення; 3) фіксація ходу і результатів дії; 4) оцінка одержаних результатів [7, с. 468-471; 6, с. 288-290]. Суб'єктом другого етапу – безпосереднього проведення експертизи – виступає експерт – особа, яка не уповноважена законом до проведення слідчих (розшукових) дій. Саме тому, на наш погляд, не можна відносити проведення експертизи до слідчих (розшукових) дій.

Серед інших ознак, що вказують на користь нашого твердження, Л. М. Лобойко та А. П. Черненко вказують такі: КПК встановлено правило, згідно з яким слідчий несе повну відповідальність за законне і вчасне провадження слідчих (розшукових) дій, але відповідальність після доручення на провадження експертизи покладається на експерта. Саме він робить висновок від свого імені і несе за нього персональну відповідальність; факт, зміст і результати будь-якої слідчої (розшукової) дії обов'язково відображаються в протоколі, що складається слідчим, а результати експертного дослідження – у висновку, що складається й підписується експертом [9, с. 62].

Прихильники віднесення судової експертизи до слідчих (розшукових) дій, як зазначалось раніше, частіше за все визначають її як «призначення та проведення судової експертизи». На нашу думку, дії щодо призначення та проведення експертизи різні за природою та суб'єктами проведення. Якщо розглядати стадію призначення експертизи, а за чинним КПК України – залучення експерта, то її суб'єктом є слідчий, а суб'єктом проведення експертизи є експерт. Розглядаючи характерні ознаки слідчої (розшукової) дії, можна дійти висновку, що стадія призначення експертизи або залучення експерта, яку науковці розглядають як підготовчу до проведення експертизи, має всі ознаки, притаманні самостійній слідчій (розшуковій) дії. Вона регламентована нормами процесуального права (ст.ст. 242-244 КПК України), здійснюється в рамках кримінального провадження уповноваженою на те

особою. Під час залучення експерта слідчий проводить певні дії, результат яких знаходить відображення в ухвалі слідчого судді у вигляді найменування експертного закладу, куди направлено ухвалу, виду експертизи, питань, що виносяться на вирішення експертизи, об'єктів дослідження тощо. Призначена експертиза спрямована на отримання, дослідження та перевірку доказів. При визначенні слідчої (розшукової) дії вважаємо правильним вживання слова «спрямовано», оскільки не завжди при проведенні слідчих (розшукових) дій отримується необхідна інформація, хоча мета будь-якої з них полягає саме в цьому.

Для участі в провадженні слідчої (розшукової) дії слідчим може бути залучений спеціаліст, який зобов'язаний брати в ній участь, використовуючи свої спеціальні знання й навички для сприяння слідчому в виявленні, закріпленні й вилученні доказів тощо. Якщо розглядати «залучення експерта» як окрему слідчу (розшукову) дію, участь спеціаліста цілком можлива, а іноді й необхідна.

Розглядаючи залучення експерта як окрему слідчу (розшукову) дію, визначимо її зміст, поділяючи на загальноприйняті етапи: підготовчий, робочий та заключний. Зазначимо, що згідно ст. 243 КПК України, «експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження». Тобто дії з призначення експертизи можуть вчиняти як представники сторони обвинувачення, так і захисту. Надалі ми зосередимо увагу на діях слідчого, хоча зазначені нами рекомендації можуть бути використані й адвокатами.

До підготовчого етапу відносяться такі дії:

1. Прийняття рішення про проведення експертизи. Залежно від слідчої ситуації слідчий призначає експертизу, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження необхідні спеціальні знання, або коли призначення експертизи є обов'язковим (ст. 242 КПК). Таке рішення слідчий може прийняти вже під час проведення початкових слідчих (розшукових) дій, і, насамперед, у ході огляду місця події. Виявляючи й вилучаючи різні сліди, слідчий висуває версії щодо розслідуваної події, визначає можливості та перспективи їх експертного дослідження. При цьому важлива роль надається спеціалісту. Надаючи допомогу слідчому в виявленні, фіксації, вилученні та попередньому дослідженні слідів, спеціаліст може надати консультацію щодо перспектив майбутнього експертного дослідження тих чи інших об'єктів, а також кількості матеріалів, необхідних для проведення експертизи.

2. Вибір експертного закладу або приватного експерта. Хоча в ст. 244 КПК України зазначається, що «слідчий суддя самостійно визначає експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи», експертиза, як правило, призначається в установу, запропоновану слідчим. При обранні експертної установи для слідчого важлива чітка взаємодія з її керівником з метою визначення вже на цьому етапі експерта, який буде виконувати експертизу. У ході проведення подальших дій, пов'язаних з визначенням предмета експертизи та формулюванням питань, зручніше отримувати консультації саме від того експерта, який буде проводити експертизу.

3. Визначення виду експертизи та предмета дослідження. Слідчий має з'ясувати, який вид спеціальних знань йому потрібний для вирішення завдань експертизи. Предмет експертизи визначається переліком питань, що підлягають вирішенню експертом. На думку М. Г. Щербаковського, предмет експертизи визначається рівнем розвитку тієї чи іншої галузі знань та практичної розробленістю методів встановлення окремих фактів. По-перше, він повинен бути випробуваний експертною практикою та для його встановлення розроблено відповідні методики, по-друге, мати значення для розслідування. Одночасне врахування обох критеріїв дозволяє експерту точно визначити конкретний предмет експертизи та відповідно – коло питань [11, с. 189]. Окрім встановлення виду експертизи за галуззю знань, визначається її класифікація за іншими критеріями: послідовністю; об'ємом дослідження; кількістю експертів, які проводитимуть дослідження.

Відповідальною стадією підготовки є формулювання питань експерту. Завдання формулюються таким чином, щоб виключити можливість їх неоднозначного тлумачення. Для формулювання питань, як зазначалось вище, слідчому бажано залучати спеціаліста. Ми вважаємо дискусійними пропозиції, надані С. П. Лаптою: «В цілях економії часу експерта і прискорення всього ходу слідства в постанові про призначення експертизи рекомендується ставити всі запитання, які цікавлять слідчого, якщо немає суттєвої причини поставити частину питань пізніше (наприклад, якщо на частину питань експерт може відповісти одразу і ці відповіді терміново потрібні слідчому, а для вирішення інших експерту потрібні зразки для порівняння, на збирання яких потрібен певний час)» [12, с. 65]. На наш погляд, визначити предмет експертизи та сформулювати питання для конкретної експертизи можливо лише при наявності всіх об'єктів, що необхідно дослідити. Дії, пов'язані з отриманням додаткових матеріалів для проведення експертизи, не тільки не прискорять час її виконання, але й можуть, залежно від їх кількості та якості, призвести до марної роботи експерта, проведеною до їх отримання.

4. Визначення черговості призначення експертиз у відношенні одних і тих самі об'єктів. Окремі науковці [7; с. 189] не відокремлюють зазначену стадію призначення експертизи, але ми вважаємо її необхідною. Наприклад, при надходженні на дослідження вогнепальної зброї зі слідами рук спочатку потрібно виявити, зафіксувати та дослідити сліди рук, а потім провести необхідні балістичні дослідження. Перед цим, залежно від умов та часу її вилучення, можливо дослідити зброю з метою вилучення слідів запаху.

5. Вибір часу призначення експертизи. Своєчасність призначення експертизи значно впливає на строки всього розслідування, оскільки в більшості випадків експертиза є трудомістким процесом та займає багато часу. Вибір моменту призначення експертизи має тактичне значення, пов'язане з місцем експертизи в системі інших слідчих (розшукових) дій за розслідуванням провадженням. Зволікання з її призначенням може призвести також до того, що окремі сліди й речові докази можуть з часом втратити індивідуальні ознаки. Визначаючи момент призначення

експертизи, необхідно враховувати властивості та стан об'єктів експертного дослідження, необхідність та можливість отримання порівняльних зразків, особливості експертного дослідження (складність, наявність відповідних методик, час проведення тощо), а також слідчу ситуацію [5, с. 350].

До робочого етапу залучення експерта потрібно віднести такі дії:

1. Вибір об'єктів для проведення експертизи, в тому числі, зразків та проб. Об'єкт експертного дослідження це матеріальний об'єкт, що містить інформацію, необхідну для вирішення експертного завдання. До об'єктів у судовій експертизі законодавець відносить живих осіб, речові докази, документи, предмети, тварин, трупи і їхні частини, зразки для порівняльного дослідження, а також матеріали провадження, необхідні для проведення експертизи. До числа об'єктів судової експертизи відносяться також зображення людей і тварин, предметів, механізмів, агрегатів, речовини, матеріали, вироби, документи та поліграфічна продукція, виділення людини, частини його тіла, різноманітні об'єкти рослинного й тваринного походження тощо.

Об'єктами експертного дослідження є «ті джерела відомостей щодо встановлюваних фактів, ті носії інформації, які підлягають експертному дослідженню та за допомогою яких експерт пізнає обставини, що входять у предмет експертизи» [13, с. 12]. До об'єктів експертизи відносяться, в першу чергу, предмети, вилучені при проведенні слідчих (розшукових) дій, що виступають речовими доказами. Більшість об'єктів вилучається під час проведення огляду місця події. Криміналістичні рекомендації полягають у першочерговому вилученні слідів під час огляду місця події разом із предметом, на якому вони залишені. Якщо цього зробити не можна у зв'язку з громіздкістю, крихкістю, неможливістю відділення слідів від предметів тощо, надаються зліпки, копії, фотографії, що належать до похідних речових доказів.

Зразки для порівняльного дослідження – це матеріальні об'єкти, що надаються експертові для порівняння з речовими доказами під час ідентифікаційних або діагностичних досліджень. На відміну від речових доказів, зразки для порівняльного дослідження не пов'язані з розслідуваною подією і не є доказами. Усі зразки, що направляються на експертизу, повинні бути необхідної якості, в потрібній кількості та отримані у законний спосіб. Під належною якістю зразків для порівняльного дослідження розуміється достатня для цілей експертного дослідження якість відображення в них ознак того об'єкта, від якого вони отримані. Кількість зразків повинна бути такою, щоб можна було зробити висновок щодо необхідності чи випадковості цих ознак чи їх варіативності. Умови отримання зразків для порівняльного дослідження повинні максимально відповідати умовам утворення досліджуваного об'єкта [14, с. 38-39].

За характером ознак зразки поділяються на ті, що відображають ознаки іншого об'єкта – частин тіла людини, знарядь злому, кулі, гільзи, а також власні ознаки – зразки крові, слини, ґрунту тощо. Залежно від часу та умов виникнення, зразки для порівняльного дослідження більшість науковців поділяють на три групи: вільні, умовно-вільні та експериментальні.

До об'єктів, що надаються на експертизу, також належать матеріали провадження, що містять інформацію щодо предмета експертизи. У ч. 3 ст. 69 КПК України зазначено, що «експерт має право: знайомитись з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження». Але об'єм матеріалів кримінального провадження, що можуть надаватися експерту для ознайомлення, у КПК України чітко не зазначається. У загальному вигляді матеріали провадження, що надаються експерту, повинні містити: протоколи огляду місця події з додатками – фототаблицями, схемами, кресленнями; відомості щодо дати події, часі та місці виявлення об'єктів на ньому, погодно-кліматичних умов; характеристики об'єктів; відомості про події, що передували події злочину та знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку з його виникненням; ознаки, за якими було виявлено подію, умови виявлення, наслідки тощо. Однак в залежності від конкретного провадження можуть бути надані й інші відомості.

2. Отримання ухвали слідчого судді на проведення експертизи. Для цього слідчому необхідно звернутися до слідчого судді з клопотанням, в якому, відповідно до ст. 244, зазначаються: «1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; 4) вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом». На сьогодні, в умовах реформування судової системи спостерігається певний дефіцит кадрів і, як наслідок, надмірне навантаження суддів. Тому, саме цей етап іноді займає значний проміжок часу, оскільки слідчому судді необхідно ретельно вивчити всі надані матеріали, що, безумовно, впливає на строки досудового розслідування.

Заключний етап складається з таких стадій:

1. Визначення кола осіб, що можуть бути присутніми при проведенні експертизи. Згідно вимог КПК України, під час проведення експертизи можуть бути присутні слідчий, прокурор, підозрюваний, захисник та інші учасники кримінального провадження.

Можливими цілями присутності слідчого при проведенні експертизи, на думку Р. С. Белкіна, можуть бути: звернення до експерта з проханням роз'яснити суть і мету дій, які він здійснює; звернення уваги експерта на допущені, на думку слідчого, помилки; рекомендації експерту застосувати той чи інший метод дослідження або не застосовувати якийсь метод; вимога змінити методику дослідження, що застосовується (повністю або частково); інші імперативні вимоги до експерта [15, с. 212]. Аналізуючи цілі присутності слідчого при проведенні експертизи, Р. С. Белкін доходить висновку про їх повну беззмисловість. У першому випадку буде мати місце відволікання експерта від процесу дослідження, що може привести до негативних для результатів експертизи наслідків. Останні ж три випадки оцінюються ним однозначно як посягання на незалежність експерта, його процесуальний статус: ніхто не має права давати рекомендації або висувати до експерта якісь вимоги при проведенні ним

експертизи. Слідчий не може також ставити перед експертом і якісь додаткові питання, не вказані у постанові про призначення експертизи: подібна ситуація вирішується тільки через призначення додаткової експертизи [15, с. 213].

Практика розслідування злочинів свідчить на користь зазначеного. Вивченням матеріалів кримінальних проваджень не встановлено випадків присутності слідчого під час проведення експертиз. Зазначене є зрозумілим також щодо раціональної організації роботи як слідчого, так і експерта. Проведення експертизи є трудомістким процесом, що складається з певних етапів, кожен з яких може проходити у різний час і не в один день. Тому слідчий, враховуючи власне навантаження, практично не в змозі повністю бути присутнім при проведенні експертизи на всіх її етапах. Зазначене вище стосується й участі прокурора при проведенні експертизи.

Згідно зі ст. 42 КПК України підозрюваний, обвинувачений може бути присутнім під час проведення процесуальних дій, ставити питання, подавати зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, в тому числі й при проведенні експертизи. Хоча можливість присутності підозрюваного на досудовому слідстві передбачена процесуальним законодавством, за даними вивчення матеріалів кримінальних проваджень нами не виявлено такого факту, окрім експертиз у яких він був об'єктом дослідження. При виникненні ситуації, коли підозрюваний виявляє бажання бути присутнім при проведенні експертизи, її проведення вимагатиме особливо ретельного планування та підготовки, у чому ми погоджуємося з думкою С. П. Лапти. Слідчий не просто матиме право, а й буде зобов'язаний бути присутнім при проведенні експертного дослідження. Це зумовлено, по-перше, необхідністю фіксації показань підозрюваного і, по-друге, недоцільністю залишати підозрюваного наодинці з експертом, оскільки на останнього може бути здійснено різного роду вплив. Крім того, слідчий повинен забезпечити особисту безпеку експерта та провести відповідні заходи, які б попередили втечу підозрюваного, який знаходиться під арештом, з місця проведення експертизи [12, с. 76].

2. Направлення постанови та необхідних матеріалів до експертної установи. На цьому етапі слідчий готує матеріали для транспортування: упаковує їх належним чином, опечатує, надає необхідні супровідні надписи. Транспортування може здійснюватися поштою, посильним або особисто слідчим. Останнє є найбільш зручним, оскільки при великій кількості об'єктів слідчий може безпосередньо пояснити експерту приналежність кожного.

Узагальнюючи, можна зазначити, що залучення експерта або призначення судової експертизи є самостійною слідчою (розшуковою) дією, що складається з наведених вище етапів та має організаційні і тактичні особливості.

Перелік посилань	References
1. Баєв О. Я. Основы криминалистики: курс лекцій. Москва, 2001. 268 с.	1. Baev, O. Ia. (2001). Osnovy kriminalistiki: kurs lektsii [Forensics Basics]. Moskva, 268 p. [in Russian].
2. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України: підруч. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 1999. 536 с.	2. Mykheienko, M. M., Nor, V. T., Shybiko, V. P. (1999). Kryminalnyi protses Ukrainy: pidruch. 2-he vyd., pererob. i dop. [The criminal process of Ukraine] Kyiv, 536 p. [in Ukrainian].
3. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: моногр. Київ, 2005. 272 с.	3. Stakhivskiy, S. M. (2005). Teoriia i praktyka kryminalno-protseusualnoho dokazuvannia: monohr [Theory and practice of criminal-procedural proof]. Kyiv, 272 p. [in Ukrainian].
4. Судово-експертна діяльність: довідник для суддів. Київ, 2001. 344 с.	4. Sudovo-ekspertna diialnist: dovidnyk dlia suddiv (2001). [Forensic-expert activity: a guide for judges]. Kyiv, 344 p. [in Ukrainian].
5. Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. Криміналістика: підруч. Київ, 2001. 684 с.	5. Hlibko, V. M., Dudnikov, A. L., Zhuravel, V. A. ta in. (2001). Kryminalistyka [Criminalistics]: pidruch. Kyiv, 684 p. [in Ukrainian].
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підруч. Київ, 2005. 588 с.	6. Saltevskiy, M. V. (2005). Kryminalistyka (u suchasnomu vyhladi): pidruch. [Forensic science (in modern form)]. Kyiv, 588 p. [in Ukrainian].
7. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учеб. для вузов. Москва, 2000. 990 с.	7. Averianova, T. V., Belkin, R. S., Korukhov, Iu. G., Rossinskaia, E. R. (2000). Ktiminalistika: ucheb. dlia vuzov [Criminalistics]. Moskva, 990 p. [in Russian].
8. Грошевий Ю. М., Мирошніченко Т. М., Хоматов Ю. В. та ін. Кримінальний процес України: підруч. Харків, 2000. 496 с.	8. Hroshevyi, Yu. M., Myroshnychenko, T. M., Khomarov, Yu. V. ta in. (2000). Kryminalnyi protses Ukrainy: pidruch. [The criminal process of Ukraine] Kharkiv, 496 p. [in Ukrainian].
9. Лобойко Л. М., Черненко А. П. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій: моногр. Дніпропетровськ, 2006. 168 с.	9. Loboiko, L. M., Chernenko, A. P. (2006). Kryminalno-protseusualna rehlementarsiiia slidchykh dii: monohr. [Criminal-procedural regulation of investigative actions] Dnipropetrovsk, 168 p. [in Ukrainian].
10. Тertiшник В. М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монограф. Дніпропетровськ, 2009. 404 с.	10. Tertyshnyk V. M. (2009). Verkhovenstvo prava ta zabezpechennia vstanovlennia istyny v kryminalnomu protsesi Ukrainy: monohr. [The rule of law and the establishment of truth in the criminal process of Ukraine]. Dnipropetrovsk, 404 p. [in Russian].

11. Щербаківський М. Г. Судебные экспертизы: учеб.- теор. пособ. Харків, 2005. 536 с.
11. Shcherbakovskii, M. G. (2005). Sudebnye ekspertizy: ucheb-teor. posob. [Forensic examinations]. Kharkiv, 536 p. [in Russian].
12. Лалта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2006. 234 с.
12. Lapta, S. P. (2006). Pravovi ta naukovi osnovy vykorystannia sudovykh ekspertyz pry rozsliduvanni zlochyniv: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. [Legal and scientific basis for the use of forensic examinations in the investigation of crimes]. Kharkiv, 234 p. [in Ukrainian].
13. Орлов Ю. К. Объект экспертного исследования. Труды ВНИИСЭ. Москва, 1974. Вып. 8. С. 11–15.
13. Orlov, Iu. K. (1974). Obiekt ekspertnogo issledovaniia. [The object of expert research]. Trudy VNIISE [Works of VNIISE] Moskva, Vyp. 8, pp. 11–15. [in Russian].
14. Жбанков В. А. Получение образцов для сравнительного исследования. Москва, 1992. 89 с.
14. Zbankov, V. A. (1992). Poluchenie obraztsov dlia sravnitel'nogo issledovaniia [Obtaining samples for comparative studies]. Moskva, 89 p. [in Russian].
15. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва, 2001. 240 с.
15. Belkin, R. S. (2001). Kriminalistika: problem segodniashnego dnia. Zlobodnevnye voprosy rossiiskoi kriminalistiki [Forensics: the problems of today. Topical issues of Russian forensics]. Moskva, 240 p. [in Russian].

К ВОПРОСУ О ПРИНАДЛЕЖНОСТИ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ К СЛЕДСТВЕННЫМ (РОЗЫСКНЫМ) ДЕЙСТВИЯМ

И. В. Пирог

В статье рассмотрены проблемные вопросы, связанные с нормами уголовного процессуального законодательства, рассматривающими привлечение эксперта как следственное действие. Среди ученых-криминалистов и процессуалистов нет единства мнений относительно процессуального определения судебной экспертизы. Большинство из них относят судебную экспертизу к следственным действиям. По определению судебной экспертизы понятно, что неотъемлемым признаком процессуального действия является ее производство исключительно должностными лицами государственных органов, уполномоченных законом на осуществление уголовно-процессуальной деятельности. К таковым относятся сотрудники оперативных подразделений, следователь, прокурор, судья. Субъектом проведения экспертизы выступает эксперт – лицо, не уполномоченное законом для проведения следственных действий. Именно поэтому, на наш взгляд, нельзя относить проведение экспертизы к следственным действиям.

Сторонники отнесения судебной экспертизы к следственным действиям чаще всего определяют ее как «назначение и проведение судебной экспертизы». Аргументировано, что действия относительно назначения и проведения экспертизы различны по природе и субъектам проведения. Если рассматривать стадию назначения экспертизы, а по действующему УПК

Украины – привлечения эксперта, то ее субъектом является следователь, а субъектом проведения экспертизы – эксперт. Рассматривая характерные признаки следственного действия, можно сделать вывод, что стадия назначения экспертизы или привлечения эксперта, которую ученые рассматривают как подготовительную к проведению экспертизы, имеет все признаки, присущие самостоятельному следственному действию. Оно регламентировано нормами процессуального права, осуществляется в рамках уголовного производства, уполномоченным на то лицом. При привлечении эксперта следователь проводит определенные действия, результат которых находит отражение в постановлении следственного судьи. Назначение экспертизы направлено на получение, исследование и проверку доказательств.

Рассматривая привлечение эксперта как отдельное следственное действие, определим его содержание, разделяя на общепринятые этапы: подготовительный, рабочий и заключительный. К подготовительному этапу мы относим такие действия, как принятие решения о проведении экспертизы; выбор экспертного учреждения или частного эксперта; определение вида экспертизы и предмета исследования; определение очередности назначения экспертиз в отношении одних и тех же объектов; выбор времени назначения экспертизы. К рабочему этапу следует отнести следующее: выбор объектов для проведения экспертизы; получение постановления следственного судьи на проведение экспертизы. Заключительный этап состоит из следующих стадий: определение круга лиц, которые могут присутствовать при проведении экспертизы; направление постановления и необходимых материалов в экспертное учреждение.

Ключевые слова: следственные (розыскные) действия, судебная экспертиза, назначение экспертизы, привлечение эксперта.

TO THE QUESTION OF ACCESSORIES OF FORENSIC EXAMINATION TO INVESTIGATIVE ACTIONS

I. Pyrih

The article deals with problematic issues related to the norms of criminal procedure legislation, considering the involvement of an expert as an investigative action. Among criminal scientists and proceduralists there is no consensus on the procedural definition of forensic examination. Most of them include forensics to investigative actions. By the definition of a forensic examination, it is clear that an integral feature of a procedural action is to conduct it exclusively by officials of state bodies authorized by law to conduct criminal proceedings. These include: employees of the operational units, an investigator, a prosecutor, a judge. The subject of the examination is an expert – a person not authorized by law to conduct investigative actions. That is why, in our opinion, it is impossible to refer an examination to investigative actions.

Proponents of referring a forensic examination to investigative actions most often mean it as 'the appointment and conduct of a forensic examination'. It is argued that actions regarding the appointment and conduct of the examination are different in nature and subjects of conduct. If we consider the stage of appointment of the examination, and for the current Criminal Procedure Code of Ukraine – the involvement of an expert, then its subject is the investigator. The

subject of the examination is an expert. Considering the characteristic features of the investigative action, it can be concluded that the stage of appointment of the examination or the involvement of an expert, which scientists consider as preparatory to the examination, has all the signs inherent in an independent investigative action. It is governed by the rules of procedural law, carried out in the framework of criminal proceedings, authorized by the person. When an expert is involved, the investigator conducts certain actions, the result of which is reflected in the ruling of the investigating judge. The purpose of the examination is to obtain, research and verify evidence.

Considering the involvement of an expert as a separate investigative action, we define its content, divided into generally accepted stages: preparatory, working and final. To the preparatory stage, we include such actions: the decision to conduct an examination; selection of an expert institution or a private expert; determination of the type of examination and subject of study; determining the order of appointment of examinations in relation to the same objects; timing of appointment examination. The following should be attributed to the working stage: selection of objects for examination; receipt of the decision of the investigating judge for the examination. The final stage consists of the following stages: determining the circle of persons who may be present during the examination; referrals and necessary materials to the expert institution.

Key words: investigative (search) action, forensic examination, appointment of expertise, involvement of an expert.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.04>
УДК 343.98:006.1

Н. В. Нестор
кандидат юридичних наук,
заступник директора з наукової роботи

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ПОНЯТТЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проведено розмежування трьох понять: «стандартизація», «акредитація» та «атестація». Усі три аспекти являють собою інструменти забезпечення контролю за якістю, надійністю та науковою достовірністю експертних досліджень. Стандарти судово-експертної діяльності закріплюються в методиках проведення експертних досліджень. Розглянуто можливості уніфікації методичного забезпечення експертних досліджень та пов'язано з цим діяльності.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, стандартизація, уніфікація, акредитація, атестація, судова практика, методика.

Підпорядкованість суб'єктів судово-експертної діяльності, визначених Законом України «Про судову експертизу» [1], різним державним органам